

זכאית לפטנט

האם ניתן להעניק פטנט על המצאת תוכנה? שאלה מצוינת, שעומדת במרכזו של ויכוח ער. לדעת הכותב, אין סיבה להתייחס להמצאות תוכנה באופן שונה מהמצאות אחרות. אם וכאשר תוכנה מספקת תוצאה שימושית ואוצרת בתוכה התקדמות המצאתית, ראוי ואפילו רצוי להעניק לה פטנט

זאת ד"ר מיכאל פקטור

זכויות יוצרים 1911. עמדת הרשם היא שהמחוקק הרחיב את זכויות היוצרים לכלול בהן תוכנות מחשב וככזה פיתח הסדר שלילי שהוציא את התוכנות עצמן מרשימת ההמצאות עליהם ניתן לקבל פטנט. לדעתי, עמדתו של הרשם אינה סבירה.

מניסיוני, משרד הפטנטים הישראלי העניק פטנטים רבים לתוכנה במשך השנים, במיוחד, על פי סעיף 17(ג) עבור המצאות שהתקבלו בארה"ב. בשנת 2005 סווגו תחת הסיווג מחשבים כ-400 בקשות לפטנט. רוב רובן מתייחסות לתוכנה. כמות זו מהווה 6% מסך הבקשות שהוגשו בשנה זו. מוקדם עדיין לדעת כמה מהן תתקבלנה על סמך הקריטריונים של עמידה בדרישות חדשנות, התקדמות המצאתית ויעילות וכמה תידחנה על בסיס העילה שתוכנה נטו - אינה זכאית לפטנט.

אינני מסכים עם עמדת הרשם שהרחבת זכות יוצרים לתוכנה הינה הסדר שלילי שמונע הענקת פטנטים לתוכנה. העובדה שמגזר טכנולוגי מסוים התפתח יפה ללא הגנת פטנטים אינה מצדיקה מניעת פטנט וקבלת הגנה לממציאים בתחום זה. בעיות חיפוש בידע קודם וחוסר בבחונים מתאימים הן בעיות טכניות-כלכליות משניות ואין לאפשר להם לקבוע עמדות משפטיות. אכן, מידי פעם משרד הפטנטים מעניק פטנט כאשר אין המצאה, אולם בעיות במערכת לא מצדיקות הזנחת המערכת כולה. אין סיבה להתייחס להמצאות תוכנה באופן שונה מהמצאות אחרות. אם וכאשר תוכנה מספקת תוצאה שימושית ראוי לדעתי ואפילו רצוי להעניק לה פטנט.

הכותב הוא בעל משרד פקטור - עורכי פטנטים, שמתמחה בפטנטים בתחומים תוכנה, חומרה, תקשורת וחומרים. בעל בלוג מוביל בתחום הקניין רוחני מזווית ראייה ישראלית: <http://www.blog.ipfactor.co.il>

מוגדר עד שמשרדי הפטנטים יכולים להתייחס לפטנטים עבור תוכנה כחסרי התקדמות המצאתית מלכתחילה. אך אם בתחומים אחרים הבחון חייב להצביע על מקורות ספציפיים כדי לפסול פטנט בנימוק של חוסר התקדמות המצאתית, מדוע שפטנטים עבור תוכנה יהיו שונים?

בחירת פטנטים עבור תוכנה

בספרה "משפט המחשב פראקטי", כותבת עו"ד נעמי אסיא: "עקב קו הדמיון בין תוכנה לתרשימי זרימה שבעצם משקפים תהליכי מחשבה של בין-אדם, ששונה מטבע הטכנו-מכני של תהליך מוגן פטנט ואופי התעשייה-כלכלית של הגנת פטנטים, יש הסכמה כלל עולמית שתוכנות מחשב אינם ניתנות להגנה ע"י פטנטים והדרך המתאימה ביותר להגן עליהם הינה כיצירה ספרותית במסגרת זכויות יוצרים."

מלבד הסירובול הבולט במשפט הנ"ל הוא סובל גם מחוסר הגיון פנימי. אומנם תוכנת מחשב אינם טכנו-מכנית אבל גם תהליכים כימיים אינם טכנו-מכאניים ואין ויכוח שניתן לקבל פטנט עבור תהליך כימי. כמו כן, היה ותוכנה אינה יכולה להיות מוגנת ע"י פטנט, מדוע להגן עליה על ידי זכויות יוצרים? האם תוכנה זומה לספר? או לשיר?

עמדה לא סבירה

הפסקה הנ"ל צוטטה כאן מכיוון שרשם הפטנטים, ד"ר מאיר נועם, מצא לנכון לצטט אותה בהחלטת הרשם מספר 131773, ההחלטה האחרונה ממשרד הפטנטים הישראלי המתייחסת לתוכנה. הרשם אף ממשיך וטוען כי המצאות עליהן ניתן לקבל פטנט הינם כל דבר שנמצא בתוך סעיף 3 לחוק, חוץ מנושאים המוסדרים על ידי חקיקה אחרת דוגמת תוכנות מחשב בחוק

אכן ניתן לקבל פטנטים על תהליכים. לכן, אם קיים תהליך חדש ולא מובן מאליו, דהיינו בעל התקדמות המצאתית, שלא דורש התערבות אדם בהפעלה ונותן תוצאה שימושית, אזי ראוי להעניק עבורו פטנט.

מובן כי הפירוש הגינתן לפטנט בתחום התוכנה שונה קלות ממדינה למדינה. הדבר נובע ממאפייני תרבות שונים וממסורות משפטיות. אפילו בארה"ב, שמוכנה להעניק פטנט על כל מעשה ידי אדם, תהליכים הכוללים צעדים מחשבתיים שדורשים שיקול דעת אנושי אינם קבילים לפטנט. אולם לא ניתן לפסול שיטה או תהליך שמטרתו השגת תוצאה בשל העובדה ששלב אחד או יותר של התהליך נעשה על ידי מחשב דיגיטלי מתוכנת. נכון להיום, לא ניתן לקבל פטנט על משוואות ואלגוריתמים עבור חישובים מתמטיים "כפי שהם", שכן הם נחשבים תגליות.

פטנט לתוכנה בישראל

בשנת 1999 תוקן חוק הפטנטים וכלל סעיף המתייחס גם למוצר או תהליך בכל תחום טכנולוגי. כתוצאה מהתיקון אין מניעה לקבל פטנט על תוכנה - אם היא עומדת בדרישות של חדשנות, התקדמות המצאתית ויעילות. התיקון בוצע על מנת להתאים את החוק הישראלי להסכם TRIPS (היבטים של זכויות הקניין הרוחני הבין-לאומי בעלי אופי מסחרי).

לדעתי, נקודת המוצא צריכה להיות כי התהליך אכן חדש ולא מובן מאליו ועל מנת לשלול הנחה זאת יש להביא אסמכתאות כמו ציטוט מפרסומים, כתבות וחומר שיווקי, פטנטים ומאמרים מוקדמים. מכיוון שקביעת התקדמות המצאתית קשה מאד מטבעה, ובעצם הדרישה סובייקטיבית, הנושא יעלה תמיד בבחינת פטנט. הנושא כה לא

מרות שתעשיית תוכנות מחשב היא תעשייה משמעותית בישראל, קיימת מבוכה בין עורכי הפטנטים, מהנדסי התוכנה ומשפטנים, האם תוכנות למחשב הן בנות הגנה באמצעות פטנטים אם לא.

יש הסבורים, כי השאלה האם ניתן להגן על פיתוחי תוכנה באמצעות פטנט בישראל הינה שולית, שכן השוק הישראלי קטן ואילו המלחמות הגדולות נעשות ברמה הבין-לאומית. אך יש לזכור כי קיימות תוכנות נישה, כדוגמת מעבדי תמלילים בעברית, והמקום העיקרי בו נדרשת בעבורם הגנה הוא בישראל. כמו כן, תעשיית המחשבים בארץ היא דינאמית מאד. מהנדסי תוכנה מקומיים מחליפים מקום עבודה כל שנתיים-שלוש בממוצע ונוטלים עימם ידע נרכש מהחברות אותן עזבו, אותו הם מביאים למקום עבודתם החדש. כל אלה מגבירים את הצורך במערכת פטנטים שתספק פתרונות נאותים להגנה על פיתוחי תוכנות.

תוצאה שימושית

התומכים בהענקת פטנט על תוכנה מסתכלים על המחשב כמבצע פעולה הדומה לעיבוד חומר גלם וכיצור מוצר על ידי תהליך, אלא שבמקרה דנן המוצר והתהליך אינם פיזיים. אלה השוללים הענקת פטנט על תוכנה נוקטים בעמדה הרואה במחשב "מוח" מלאכותי. כפי שאין אפשרות לקבל פטנט על מחשבות ותהליכי חשיבה של בני אדם כך לא ניתן לקבל פטנט על מחשבות ותהליכי חשיבה של מכונה-תוכנה. בין שתי עמדות קיצון אלו קיים מיגוון רחב של עמדות ביניים.